

HAZAI IRODALOM.

Latin stílusgyakorlatok a gymnasiumok felsőbb osztályai, különösen a VII. és VIII. osztály számára. Szerkesztették Cserny Károly és Dávid István. Kiadja Stampfel Károly. 1891. Ara 1 frt 20 kr.

Gymnasiumaink négy felső osztályában a kitűzött classicusok olvasása mellett szükséges, hogy magyarból latinra is történjék fordítás, annnyival is inkább, mivel a VIII. oszt. latin érettségi dolgozata csupán az utóbbi fajta fordítás alkalmazását kívánja. E végből, a mennyire én ismerem középiskoláink életét, a négy felső osztály mindegyikében úzik ugyan a magyarból latinra való fordítást; csakhogy legtöbb helyen csupán a mondattan gyakorlása czéljából. Ugyanis ismétlik a mondattan teljes rendszerét s ezzel összefüggőleg részint egyes mondatokon, részint összefüggő, praeprált darabokon gyakorolják be a szabályokat. Csakhogy több intézetben sem a mondatok, sem az összefüggő darabok nincsenek szerves összefüggésben a heti classicus olvasmányokkal — pedig az Utasítások (72—73. l.) nagyon szépen s ugyancsak meggyőzőleg fejtegetik s kötik szívünkre az olvasmányokhoz csatlakozó magyar-latin fordítások szükségességét! — úgy hogy a növendék ritkán próbálhatja meg erejét arra nézve, vajjon elsajátította-e elegendő biztossággal az olvasott író szavait, kifejezéseit és gondolkodása módját. Vagyis használunk gyakorló könyveket, a melyekben alig egy pár fejezet alkalmazkodik a szokásos olvasmányokhoz. Igaz ugyan, hogy a tanárookra van bizva, hogy az olvasmányokhoz csatlakozó, egyes darabokat maguk diktáljanak írásbeli dolgozatokul, s ez szükséges leszen ezentúl is; már csak azért is, minthogy alig fog valaha oly terjedelmes gyakorló könyv készülni, mely valamennyi olvasmányra kiterjeszkednék; másrészt pedig azért is, mert a tanár mindig maga ismeri legjobban osztálya készülségét s így hozzá alkalmazhatja a gyakorlat nehézsége fokát. Mindazáltal alig tagadható, hogy kész olvasmányok tapasztalt tanférfiak kezéből bőven megtermik gyümölcseiket. Úgyis kívánatos, hogy hetenkint legalább egyszer stílusképző órákat tartsunk; azonkívül főleg a fiatal tanárnak mindig jó útmutatóul szolgálhat ily gyakorló könyv saját szerkesztményei készítésében. Eddigélé sem Vagács-Schiebinger, sem Kalmár-Sváby gyakorló könyvei nem alkalmazkodtak szorosán az olvasmányokhoz; egyedül Pirchalának a gymnasiumok V. osztálya számára készült gyakorlója volt az a könyv, mely minden kívánalomnak megfelelt. Cserny-Dávidéknak az V. osztály számára készült gyakorló könyve is kevésé alkalmazkodik a szokásos olvasmányokhoz; míg a VI. osztály számára való már jobban, a szóban levő rész pedig legjob-

ban. Elegendő darab van itt Ciceróra, Vergiliusra, főképp pedig Horatiusra és Tacitusra vonatkozólag; amazokra azért kevesebb, mivel már a VI. osztálynak szánt részbe jutott belőlük szép számú fejezet. A Tacitusra vonatkozó fejezetek — igaz ugyan, hogy Dávid-Pozder szemelvényes kiadása után haladnak; de használhatók bármely kiadás mellett; mert a szerzők mindig megjelölik az auctornak eredeti helyeit is, a melyekhez a fordítandó darabok idomulnak. — Mindenesetre szivesen láttam volna, ha a magyar történelemből is találhatnék néhány fejezetet könyvünkben, a mint Pirchala is czélba vette az ily nemű részleteket említett könyvének folytatásában. Kétségtől az is emelné könyvünk becsét, ha egyes régiségtanba vágó fejezetet mellékeltek volna az auctorokhoz simuló részletek után, pl. mindjárt az egyszerű előadású Wilkinsből, a melynek néhány paragraphusa tapasztalatom szerint elég alkalmas a præparálásra. Szintúgy örömmel láttam volna, ha Vergilius 6-ik énekének paraphrasisát is olvashatnók művökben.

Könyvünk két részből áll, a szövegből és jegyzetekből, a melyeket csakugyan jó volt a szövegtől külön helyre tenni. A mi a jegyzeteket illeti, ezek a tapintatos utasításoknak valódi kincstárát teszik. Főképp az æstheticai kifejezésekre fordítottak a szerzők dicséretes gondot (v. ö. a 12. stb. §§-at). Nem hiányzik bennök talán egyetlen kifejezés sem, a mely egy középszerű deáknak szükséges; én legalább hiába kerestem olyat. Egyedül a 145. §-hoz kívánám a «pára» szó megfelelőjét. Sőt annyira nem fukarok e jegyzetek, hogy sokszor még oly kifejezéseket is kiírnak, a melyeket tán csak a leggyöngébbek nem tudnak. Ilyenek: *narrare, enarrare* (sokszor); úgynevezett, fönnemlített stb. jelzőket igen sokszor felhozzák, hogy körülírva fejezendő ki; idősebb = *maior natu*, vagyis = *seu*, értekezik, szól = *agere-vel* (minden lépten-nyomon, de e mellé többször kérdőjelet tesztek); *de nem* = *neque*, fölébredni = *expergisci*, boszut állni = *ulcisci*, kiváltok = *redimo*, *agg* = *senex*, emlékszik = *memor-ral*, irodalom = *litteræ* (igen sokszor); állítólag, tudvalevőleg, a nélkül, hogy — folytonos utasításokkal; *ipson* = *ipse* (számталanszor) stb. — Megtörténik az is, hogy könyvünk egy és ugyanazon dolgot megemlít több egymás után következő fejezetben, még hozzá olyanokban, a melyek egybefüggnek, úgy hogy egyiket a másik előtt értelemzavar nélkül nem is fordíthatni. Ilyenek vannak az 55. s köv. fej.-ben; l. még az 59., 61., 62., 64., 77. («elvállal» itt kétszer) stb. §§-t. Kevesebb a magyarázat azon darabokban, a melyek teljesen a classikus olvasmányokhoz igazodnak.

Magukról az olvasmányokról részben már föntebb nyilatkoztam. Szépen vannak fogalmazva, igazi elegantiával írva; bár egy némely kifejezés alig állhat meg a Nyelvőr ítélőszéke előtt. Pedig a ki olyan orthologus, hogy ügyvédöt ír s folyton a «tollvivő» szót használja, annak

nem volna szabad ilyeneket írnia: elüzetés, legyőzetés, építési emlék, buvárkodási vágy, modoros (ennek különben a latin megfelelője: usu receptus, sem üti meg értelmileg a mértéket, mert más a magyar «modoros»), titkár, győzelmet arat vki fölött, itél vki fölött, érdemet szerez valami körül, vkinél v. valamiről (63.), kárpótolják, előszeretet, érdekében fekszik, súlyt fektet, jóáll, mi által, a mire (13.), azok erényeit (14.), látni engedi (15.), az «az» mutató névmás latinos alkalmazása az «ő» vagy a birtokos személyrag helyett (v. ö. Arany visszatekintését), minek következtében (a relativumot többször használja latinosan), tanítók által képeztet, egy olyan férfi (96.). Különös a «mindenelőtt» is (többször). — Magyartalan szórendekre is akadtam: mindig szerezni fognak (26.) arra is szólította fel (33.); így kevésbé magyaros szórend van még a 61., 69. (kettő is), 76., 92., 95. (több), 110., 114., 142., 144. stb. §§-ban. Megemlítem egyúttal azt is, hogy a 89. § ban nem tudom elgondolni, hogy került bele a «sors» szó. — Helyesírás tekintetében először a görög szók kiírására van megjegyzésem. A szerzők ugyanis a Homerosra és Herodotosra vonatkozó darabokban a görögös írást használják; csakhogy akkor nem szabad Thuriit, Spartát, Metapontumot stb. írni. Feltűnt továbbá, hogy conditio-t irnak s csak egyszer condicio-t; pedig magának Dávidnak a latin helyesírásról szóló könyvecskéje tiltja amazt. Ép így vagyunk a solacium szóval is, melyet helytelenül irnak t-vel.

A vegyes gyakorlatok nagyon szépek, főképp az elsők; mintha csak a szentírást olvasnók. Ezekből láthatjuk, mily könnyedén ki tudjuk latinul fejezni a legmodernebb dolgokat is.

Egyéb megjegyzéseim a következők.

Jó volna a Germania czéljáról szóló nézeteket Thewrewkével is gyarapítani, szintűgy a Homeros költeményeizetek sorsáról az (ókorban) szóló részt kissé jobban idomítani az újabb kutatásokhoz. — Vergiliusnak érdemét, melyet Georgiconjával szerzett, az ifjak könyvünk jellemzéséből nem igen foghatják fel; pedig mit mond Jebb Görög irodalomtörténete! (Fináczy ford., 38. l.) — Kár, hogy Horatius életében (27.) ily gyanus kifejezés van: rossz hírv személyek (a latint: infames homines, jobb másképp fordítani). — A 28. §. azt gyaníttatja, hogy Archilochos is vígjátékköltő volt; a 40. §-ban már helyesen lyricusnak van mondva. — A 44. §-ba föl lehetett volna veuni röviden azt a nagy hatást, a melyet Horatius a magyar irodalomra gyakorolt. — Nem találó az, a mit a szerzők Achilleus jelleméről mondanak: «Miként tör a nemeslelkű Ach. minden le-t megvetve ellenségére» (48.). — A «vezető út» helyett (53.) jobb, ha azt mondjuk: «vívő u.»; a mint hogy a magyar stílisztikák (pl. Góbié) figyelmeztetnek is reá; így aztán eltűnik a fero-ra való utalás. — Különös hangzölleszkedés az, midőn azt olvas-

suk: kimmeriok, cimbrok. — A 104. db. végén levő kifejezést jobb elhagyni, mert az egész tartalmat comicussá teszi. — A 142. dbban különös kifejezés ez: el ne hidd (bizd) magadat, melynek aligha felel meg a jegyzetbeli «in animm induco». — Az apud-ot is ajánlják (2.) a szerzők városnevek mellett; pedig az «ad» használtabb. (Nb. Dávid Herodotos-szemelvényeiben is mindig apud van.) — Nem helyes a «(vir) celeberrimus», szintűgy a «notatio» sem ajánlatos «jellemzés» értelmében (26.), sem a «sensus» «értelem» jelentésben (többször). — A 35. 74., 70. stb. §§-ban olvasható «auctore, teste aliquo» iránt alapos kétséget fejezem ki s utalok Krebs-Allgayer «auctor» szavára, meg Vagács 306. dbjának 3. jegyzetére. — «Tum temporis» sem ajánlatos. — «Mandatu» talán sajtóhiba, de néhányszor következetesen így fordul elő. — «Sponte» (77.) magánosan alig helyeselhető. — «Rationarium» (116.) helyett is jobb más szót keresni. — «Compressus» h. «compressio» kell. — Alig állhat meg «reliquiæ» «romok» értelmében és «ignoro» (148.) «nem törődöm» jelentésben. — Egyébként a jegyzetek igazi classicitásra törekszenek, s csak néhol lehetne rövidebb kifejezést is használni, pl. az epizód helyett (25.) digressio-t, a mint hogy Pirchala is ezt használja. — Sajtóhiba alig van. (Chrises.)

Meglehet, hogy aprólékos megjegyzéseimmel a kákán csomó-keresés vádját vontam magamra; de vigasztal az a tudat, hogy szeretettel foglalkodtam a szóban levő munkával.

Mondhatom, sokat tanultam az érdekes szerzők művéből. Olvasása arról győzött meg, hogy nagy önbuzgalommal, nagy fáradtsággal készült. S ha véleményt kell róla nyilvánítanom, azt mondom: az olvasott auctorokhoz ily szorosan alkalmazkodó s tanárra és tanítványra egyaránt igen hasznos gyakorlókönyvünk a 7. és 8. osztály számára még nincs.

A könyv kiállítása nagyon szemrevaló.

Pannonhalma.

BÓDISS JUSZTIN.

Télly Iván, Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás.

Akadémiai érték. a nyelv- és széptudományok köréből. Budapest, 1890. 73 l.

Érdekes veteránunk utolsó jelentését az újgörög irodalom nevezetesebb termékeiről 1887-ben adta ki. Ezuttal tehát az 1887 óta nyilvánosságra került főbb munkákat ismerteti nyolcz fejezetben a következő címek alatt: 1. classica és modern philologia; 2. encyclopædia; 3. föld-, néprajz és statisztika; 4. hadi tudomány; 5. jogtudomány; 6. közoktatás; 7. szépirodalom; 8. történelem.

Az első fejezet érdekesebb cikkei közül kiemeljük Korais Adamantios (élt 1748—1833) életrajzát *Therianos Dénestől* (Triest, 1889—